

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ
імені М. В. ЛИСЕНКА**

УКРАЇНСЬКА МУЗИКА

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

Щоквартальник

Видається з 2011 року

**Число 1 (3)
2012**

**Львів
2012**

УДК 78.2У
78.9
У 45

Засновник і видавець –
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 17322-6092Р від. 29.11.2010 р.
Виходить 4 рази на рік

Ухвалено до друку Вченою Радою ЛНМА імені М. В. Лисенка
4 листопада 2010 р., протокол № 3.

Редактори:

Ігор ПИЛАТЮК – головний редактор, ректор, член-кореспондент
Національної академії мистецтв України, народний артист України,
кандидат мистецтвознавства;
Юрій ЯСІНОВСЬКИЙ – заступник головного редактора,
доктор мистецтвознавства;
Уляна ГРАБ – відповідальний секретар, кандидат мистецтвознавства.

Редакційна колегія:

Люба КИЯНОВСЬКА, доктор мистецтвознавства;
Олександр КОЗАРЕНКО, доктор мистецтвознавства;
Стефанія ПАВЛИШИН, доктор мистецтвознавства;
Наталія ШВЕЦЬ, доктор мистецтвознавства;
Олександра ЦАЛАЙ-ЯКИМЕНКО, доктор мистецтвознавства.

Адреса редакції: м. Львів, вул. О. Нижанківського, 5
тел.: (+380-32) 235-82-68. e-mail: ukr-mus@ukr.net

Мистецький декор обкладинки повторює обкладинку
журналу «Українська музика» 1937 року
(автор ескізу – художник Лев Гец (1896–1971), який народився у Львові,
а після війни був професором Краківської академії мистецтв).

Українська музика: Науковий часопис. / засн. ЛНМА імені
У 45 М. В. Лисенка; голов. ред. І. Пилатюк. – 2012. – Львів, 2012. – 204 с. –
Щоквартальник.
2012, число 1 (3).

Усі права застережено – All rights reserved

© ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2012

ЗМІСТ

МИКОЛА ЛИСЕНКО — ЮВІЛЕЙНИЙ РІК

<i>Михайло Грушевський. Памяти Миколи Лисенка. Підготував Юрій Ясіновський</i>	6
<i>Зеновія Штундер. Микола Лисенко і Станіслав Людкевич</i>	10
<i>Аделіна Єфіменко. Лисенкові твори у виконанні Олександра Козаренка звучать у Мюнхені</i>	14

СТАТТІ

<i>Ольга Шуміліна. Іриней Фальковський – видатний діяч українського просвітництва і культури</i>	19
<i>Наталія Швець-Савицька. Декілька рефлексій до епістолярія Ференца Ліста</i>	30
<i>Люба Кияновська. Євсей Мандичевський у музичній Україні</i>	38
<i>Віра Мадяр-Новак. Юрій Костюк – подвижник української музики на Закарпатті та Східній Словаччині</i>	47
<i>Аделіна Єфіменко. Функції богослужбового канону та взаємодія його складових у літургічній музиці</i>	59

МАТЕРІАЛИ

<i>Наталія Кашкадамова. «Божейківна грає цілим своїм єством...»</i>	73
<i>Галина Максим'юк. Наталя Цибрівська</i>	76
<i>Євгенія Лазаревич. Антін Рудницький (у 110-ту річницю від дня народження)...</i>	80
<i>Іван Юзюк. Останні концертні виступи професора Миколи Колесси</i>	87
<i>Юрій Ясіновський. Олександрі Цалай-Якименко – 80!</i>	91
<i>Олександра Німилович. Зі славного грона «шістдесятників» (до 75-річчя від дня народження Віталія Годзяцького)</i>	94
<i>Рената Суховейко. Ігнацій Ян Падеревський і його ставлення до спадщини Шопена</i>	104

МУЗИЧНИЙ АРХІВ

<i>Юрій Ясіновський. Воскресні ірмоси у нотолінійній транскрипції кінця XVI століття</i>	112
<i>Яким Горак. Лист Володимира Садовського до Філарета Колесси</i>	123

ГОВОРИТЬ МУЗИЧНА МОЛОДЬ

<i>Богдан Жулковський. До історії вивчення кондакарів</i>	134
<i>Антоніна Кот. Особистісні й креативні виміри зрілого періоду життєтворчості Ференца Ліста</i>	150
<i>Оксана Ратинська. Про одну анаграму у творах Мирослава Скорика</i>	156

КОНЦЕРТНЕ ЖИТТЯ – РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

<i>Люба Кияновська. Ігор Пілатюк – тридцять років на сцені</i>	164
<i>Люба Кияновська. Авторський концерт Віктора Камінського</i>	166
<i>Володимир Грабовський. Краків музичний: фестиваль з українською ноткою</i> ..	168
<i>Люба Кияновська. «Любовний напій» Доницетті – випробування класикою</i> ...	174
<i>Наталя Завісько. Музичний дарунок від Андрія Кушніренка</i>	177

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

<i>Уляна Граб. «Шляхетна донька пристрасно музикального народу» (рецензія на книгу про Любку Колесу)</i>	179
<i>Володимир Пилипович. Перемишльська літургія у записі Камерного хору «Київ»</i>	182
<i>Ірина Гофман. 85-й випуск «Наукового вісника» Національної музичної академії України ім. П. Чайковського</i>	186
<i>Богдан Жулковський. Нова книга Грегори Маєрса</i>	189
<i>Юрій Ясіновський. Ігор Соневицький: наукова конференція у 85-ту річницю від дня народження</i>	193
<i>Олександра Кліщ. Світлана Церлюк: бібліографічний огляд наукових праць і критичних матеріалів</i>	194

IN MEMORIAM

<i>Лариса Луців (Тереза Старух)</i>	199
<i>Леонтій Оленич (кафедра)</i>	201

Відомості про авторів	202
------------------------------------	-----

Список скорочень	203
-------------------------------	-----

НОВА КНИГА ГРЕГОРІ МАЄРСА*

Останнім часом спостерігається зацікавленість науковців різних гуманітарних спеціальностей до вивчення кондакарів – гимнографічних нотованих пам'яток часів Київської Русі. Яскравим свідченням цього є недавнє тритомне видання найдавнішого Кондакаря – Типографського, що включає факсимільну й траскрибовану публікації, яким супроводжують статті палеографічного, культурологічного, літургійного, музикознавчого та лінгвістичного змісту¹.

* Gregory Myers. A Historical, Liturgical and Musical Exploration of Kondakarnoi Pienie: The Deciphering of a Medieval Slavic Enigma / edited by Elena Toncheva and Svetlana Kujumdzieva. Sofia 2009. 274 с.

¹*Типографский Устав: Устав с Кондакарем конца XI — начала XII века*, т. 1: *Факсимильное воспроизведение*; т. 2: *Наборное воспроизведение рукописи*, т. 3: *Исследования* / ред. Б. А. Успенский / Институт русского языка им. В. В. Виноградова. Москва: Языки славянских культур 2006.

Важливою подією у музичній медієвістиці нашого часу став також вихід у світ монографії про кондакарний спів канадського музикознавця Грегорі Артура Маєрса. Це своєрідний компендіум², у якому зібрані наукові матеріали про всі шість збережених кондакарів за майже двохстолітній період їх вивчення. Проте книга не обмежується лише компіляцією фактів та їх співставленням, а пропонує і нові шляхи до розв'язання проблем дешифровки *тайнозамкненої* кондакарної нотації.

Монографія складається зі вступу, чотирьох частин в десяти розділах і висновків. У вступі Автор стверджує, що музичне життя Княжої доби залежало від історичних подій та літургійних реформ. Саме тому багато розділів книги присвячені історичним та літургійним передумовам кондакарного співу, які не лише сприяли появі цих збірників, а й згодом зумовили їх поступове зникнення.

Перший розділ присвячений загальній і церковній історії досліджуваної доби; другий розділ – культурним і музичним обставинам, які зумовили появу кондакарного співу. Ці вступні історико-культурні розділи адресовані для західного читача, який, як правило, погано орієнтується в цьому матеріалі. Автор зазначає, що при вивченні мистецтва і книжності Київської Русі сучасні західні науковці наштовхувались на численні бар'єри. Головним джерелом останніх була давня слов'янська антипатія до будь-яких іноземних впливів: спочатку щодо елінізації, потім щодо вестернізації. Та завдяки працям Георгія Флоровського, Омеляна Прицака, Мігеля Арранца, Івана Гарднера, Ніколая Успенського, Василя Зеньковського, Іоана Меєндорфа та ін. західний світ мав змогу краще ознайомитись з культурою Княжої доби.

Третій розділ значно об'ємніший від двох попередніх і зосереджений навколо кондакарної нотації та герменевтики кондакарного співу в їх історичному аспекті. Грегорі Маєрс вважає, що нижній ряд кондакарних невм фіксував інтервальні та ритмічні властивості, а верхній (*великі гіпостасі*) зображав цілі мелодичні формули. Щодо грецької паралелі кондакарної нотації – шартрської – він зазначає, що між ними є лише деяка зовнішня подібність. Йдучи шляхом, окресленим у праці Раїни Палікарової-Вердейль³, Маєрс знаходить спільні риси між кондакарною нотацією і нотацією болгарського Зографського трифологіону.

Цитуючи Ніколая Успенського та Івана Гарднера, науковець зазначає, що кондакарний спів супроводжувався хейрономією. Автор підтримує тезу, що у XV–XVI століттях у російській традиції на зміну кондакарному співу прийшов демественний. У цьому ж розділі він наводить думку сучасного німецького славіста Ганса Роте про київське походження Благовіщенського кондакаря⁴.

² Дещо схожим *компендіумом* є видання в одній книзі статей минулих років про кондакарі сучасного німецького музикознавця Константина Флороса: С. Floros. *The Origins of Russian music: Introduction to the Kondakarian notation*. Frankfurt am Main: Peter Lang 2009.

³ R. Palikarova-Verdeil. *La musique byzantine chez les Bulgares et les Russes* [=Monumenta Musicae Byzantinae, Subsidia, 3]. Copenhagen 1953.

⁴ H. Rothe. Ost- und Südslavische Kontakien als historische Quellen // *Millennium Russiae Christianae* / Ed. G. Birkfellner. Wien 1993, s. 260.

Четвертий розділ монографії присвячений богослужбовій ситуації Княжої доби. Спираючись на результати досліджень класиків літургії Олексія Дмитрієвського, Лісіцина, Михайла Скабаллановича, Олексія Голубцова та ін., Маєрс проводить руську літургійну періодизацію у залежності від панування того чи іншого Типікону. Так, перший період триває до середини XI століття включно і пов'язаний з Типіконом Великої Константинопольської Церкви. Другий період, що пов'язаний із запровадженням преподобним Феодосієм Печерським Алексієво-Студійського Уставу і розвитком кондакарного співу, триває з останньої третини XI століття до XIV–XV століть. Третій і останній період, що триває з кінця XIV століття і аж до сьогоднішнього дня, пов'язаний із Ново-Саваїтським Єрусалимським Типіконом.

У п'ятому розділі йдеться про давні слов'янські типікони та їх грецькі джерела. Автор дослівно цитує припущення Івана Гарднера, що Типографський устав був написаний Стефаном, який був спершу domestikом та ігуменом Києво-Печерського монастиря, а потім став єпископом у Володимирі на Волині, або ж безпосередніми учнями останнього⁵. Хоча тут же зазначає, що це припущення поки що важко перевірити. При аналізі Алексієво-Студійського Типікону робить опору на праці Олексія Пентковського, котрий видав монографію про цей Типікон⁶.

Шостий розділ присвячений опису всіх відомих кондакарів та їх візантійських паралелей – асматиконів. Останні, згідно класифікації Константина Флороса, поділяє на *чисті* та *мішані*. Особливу увагу звертає на Асматикон Собору Касторія у Північній Греції (*Kastoria 8*), відкритий в 1965 році грецьким лінгвістом Ліносом Політісом. Унікальність цього рукопису полягає у наявності в ньому двох рядів невр, що нагадують *великі гіпостасі* та малі знаки кондакарної нотації. У цьому ж розділі автор зазначає, що кондакарі, а особливо Типографський Устав, призначалися не лише для богослужбового вжитку, але й служили навчально-педагогічній меті.

Сьомий розділ присвячений уставним вказівкам про виконання того чи іншого піснеспіву Кондакаря. Автор одразу зазначає, що руський Типікон був певною мірою *гібридним*, адже містив, крім Алексієво-Студійського Типікону, окремі риси Палестинського чернечого Уставу, зокрема, щодо співу псалмів. Користуючись уставними вказівками, науковець намагається знайти у руському богослуженні точне місце кожного піснеспіву Кондакаря.

У восьмому розділі Маєрс торкається проблем палеографії кондакарних невр та їх дешифровки. Науковець припускає, що останні могли вказувати не лише напрям руху мелодії, але й були здатні фіксувати ритм і навіть окремі виконавські нюанси піснеспівів. З цього випливає, що творці кондакарної нотації досягли повної діастематичності дещо раніше, ніж візантійські майстри. Проте, ця гіпотеза

⁵ И. Гарднер. Богослужбное пение Русской Православной Церкви: Сущность, система и история, т. 1. Москва: ПСТБИ 2004, с. 240.

⁶ Пентковский А. *Типикон патриарха Алексия Студита в Византии и на Руси*. Москва: Издательство Московской патриархии 2001.

ще залишається відкритою і потребує глибшого обґрунтування. Хоча і сам Маєрс раніше зазначає, що *зображення знаками не призначалось як повний запис музики*. Аналіз мелодій піснеспівів складається з трьох рівнів: 1) внутрішній, або формульний; 2) зовнішній, і 3) циклічний. В цьому ж розділі автор, за Лео Трейтлером, припускає про можливі схожі риси між кондакарним і григоріанським співом.

Два останні розділи монографії носять практичне значення і стосуються питання прочитання кондакарних невим. Тут подані зразки дешифровки окремих піснеспівів, записаних кондакарною нотацією разом із їх аналізом та розгорнутими коментарями. Автор орієнтується на метод *аналогічної транскрипції* Флороса-Леві, використовуючи кілька списків кондакарів та візантійських асматиконів. Серед транскрибованих піснеспівів три тропарі (антифони) Воздвиженню Честного Хреста, іпакой (катавасія) Успінню Пресвятої Богородиці, перший тропар пророцеств Різдва Христового та іпакой (гимн) Собору архистратига Михаїла.

Після невеликих висновків Автор подає точні назви джерел і їх знаходження. Крім раніше зазначених кондакарів та асматиконів, Маєрс використовує грецькі аколутії і стихирарі, слов'янські мінеї і типікони. Близько двадцяти сторінок займає розгорнута бібліографія, де подані переважно англomовні та російськомовні праці. Завершують монографію іменний і предметний покажчики. Насиченому внутрішньому наповненні монографії сприяє її прекрасне зовнішнє оформлення: тверда глянцева обкладинка, високої якості папір.

Насамкінець варто висловити кілька слів про особу автора. Грегорі Артур Маєрс, музикознавець-медієвіст із Ванкувера (Британська Колумбія, Канада), уже близько двадцяти п'яти років займається питанням давніх кондакарів. За цей час він здійснив факсимільну публікацію Лаврського Троїцького кондакаря⁷, захистив докторську дисертацію⁸ і опублікував ряд наукових статей. Маєрс і досі плідно працює, свідченням чого є його недавні публікації⁹ і виступи на конференціях, а також поради молодим науковцям щодо досягнення *кондакарної премудрості*.

⁷ *The Lavrsky Troitsky Kondakar* / вид. Gregory Myers / Ivan Dujčev Centre for Slavo-Byzantine Studies [=Monumenta Slavico-Byzantina et Medievalia Europensia, т. IV, 9]. Sofia: Heron Press 1994.

⁸ Gr. Myers. *The Asmatic Troparia, Hypakoai, and Katavasii «Cycles» in their Paleoslavonic Recensions: A Study in Comparative Paleography* / A Thesis submitted ... Doctor of Philosophy (Musicology) / Vancouver: The University of British Columbia 1994.

⁹ Gregory Myers. *Original Hymnographic Production in Kievan Rus', Text and Music: A Transformation of the Byzantine Paradigm* // PSALTIKE: *Neue Studien zur Byzantinischen Music: Festschrift fur Gerda Wolfram*. Wien 2011, p. 257–268.